

תכנית הלימודים לתלמידי כיתות ו' וחטיבות הביניים

בכיתות ו'-ט' לא קיימת, כידוע, הערכה חיצונית. מכאן שכל נושאי תכנית הלימודים מוערכים על ידי צוותי בתי הספר. לפניכם המלצתנו לנושאים המתאימים ביותר להוראה-הערכה מגוונת חלופית (צבע ירוק). מאחר וברור לנו כי הוראה כזו אורכת זמן רב יותר, סימנו בוורוד את הנושאים עליהם ניתן לדלג. אנו ממליצים למורים להכין תכנית עבודה שנתית אשר תאפשר בחירה מושכלת של נושאי ההעמקה.

התכנית נבנתה על ידי מדריכת חטיבות הביניים, לאה ויינברגר, בשיתוף עם מדריכי ההיסטוריה ומורים מובילים. בשאלות, תהיות והרבה עצות טובות, ניתן לפנות ללאה ויינברגר: lea.weinberger@gmail.com

היסטוריה – גרעין הידע¹

גרעין הידע בהיסטוריה מתייחס למיומנויות ולתובנות הנדרשות להבנת ההיסטוריה האנושית והיהודית גם יחד. תובנות אלה יש להקנות החל משלבי הלימוד הראשונים (כיתות ו'), בהתאמה ליכולת הקוגניטיבית והרגשית של התלמידים ולבסיס הידע שכבר מצוי ברשותם. המורה המכיר את תלמידיו הוא שיקבע את מידת ההעמקה הנדרשת בכל אחת מהמיומנויות, ימפה את מידת השליטה של תלמידיו במיומנויות אלה ויתקדם עימם בהתאמה.

חשוב לעסוק במיומנויות השונות בכל אחת משנות הלימודים, בכל פעם ברמת העמקה גדולה יותר. באופן זה נוכל לסייע לתלמיד להפוך ללומד עצמאי.

בקורות בגרעין הידע תאפשר למורה להוביל את תלמידיו בשבילי ההיסטוריה האנושית, היהודית והישראלית:

- הבנת ציר הזמן
- הבנת חשיבותם של תהליכים היסטוריים והשלכותיהם על ההתפתחות האנושית.
- הכרת המקורות מהם אנו שואבים את המידע ההיסטורי
- ניתוח מקורות כתובים וחזותיים (זיהוי רכיבים וקשרים), השוואה, הסקת מסקנות היסטוריות
- קריאת מפה היסטורית
- מידענות היסטורית – חיפוש מקורות מודפסים ומקוונים; מיון והערכה של מקורות מידע.
- הבנת מושגים מתחום הדעת של ההיסטוריה ורכישת היכולת להשתמש במושגים אלה.

¹ גרעין הידע גובש בשיתוף ועדת המקצוע ומדריכי היסטוריה.

- הכרת האישים המרכזיים בתולדות העם היהודי ובהיסטוריה האנושית. הבנת יחסי הגומלין בינם ובין סביבתם ותרומתם הייחודית.
 - הבנת משמעותן של השקפות (חברתיות והיסטוריוגרפיות) שונות, והמשתמע מהשקפות אלה לפירוש בעיות ומגמות חברתיות.
 - הכרת התפתחות ומגמות הזרמים העיקריים בהיסטוריה האנושית והיהודית
 - הבנה כי המחקר ההיסטורי מושפע מעמדתו של ההיסטוריון ואותו אירוע עשוי להיות מתואר באופנים שונים בהתאמה לעמדת המתאר.
- במסמך שלפניכם שילבנו **דוגמאות** לאופן הוראת המיומנויות השונות. מטבע הדברים המגוון גדול מאוד, והאפשרויות אין סופיות. נשמח לקבל הצעות נוספות מקהל המורים.

שימו לב:

סעיפים הצבועים ירוק – המלצתנו להוראה – למידה חלופית.

סעיפים הצבועים ורוד – אין חובה ללמד בתשע"ז

סעיפים הצבועים כחול – הדגשה הנובעת מיישום מסקנות ועדת 'הסיפור השלם'.

כיתות ו': העולם היווני-רומי והיהודים

יחידה 1: העולם היווני הלניסטי והיהודים

א. יוון הקלאסית – העולם של עיר-מדינה (10 שעות)

1. ייחודן של שתי ערי המדינה אתונה הדמוקרטית וספרטה המיליטריסטית
2. השפעתה ותרומתה של מורשת התרבות היוונית לתרבות המערב עד ימינו

ב. הלניזם והמפגש עם היהדות (21 שעות)

1. תרבות יוון ומורשתה
2. כיצד הפכה תרבות יוון לנחלת העמים במזרח
3. המפגש בין ההלניזם והיהדות בימי בית תלמי ובית סילוקוס
4. מרד המכבים
5. ממלכת החשמונאים ומאפייניה

יחידה 2: העולם הרומי והיהודים

ג. רומא האימפריאלית (7 שעות)

1. הגורמים להתעצמותה של רומא והפיכתה מעיר מדינה לאימפריה

ד. הקיסרות הרומית; רומא ויהודה (26 שעות)

1. השפעת המורשת, התרבות והמשפט הרומי עד ימינו

2. הגורמים לאובדן העצמאות והפיכת ממלכת החשמונאים למדינת חסות רומית

3. הדואליות שבשלטון הורדוס כמלך יהודה

4. הפיכת יהודה לפרובינציה רומית הנשלטת על ידי נציבים רומים

5. עליית הנצרות – מכת יהודית לכת חדשה – הועבר לכיתה ז'

מבחר מיומנויות	דוגמאות
ניתוח מקורות כתובים וחזותיים (זיהוי רכיבים וקשרים), השוואה, הסקת מסקנות	הציגו והסבירו את היתרונות והחסרונות של החיים בעיר-מדינה אתונה הדמוקרטית, בהשוואה לחיים בעיר-מדינה ספרטה המיליטריסטית. הסבירו את נושאי המחלוקת בחברה היהודית והשוו בין הפרושים, הצדוקים והאיסיים על פי קטגוריות: השקפת עולם בנושאי אמונה והלכה, מעמד חברתי וכלכלי ואורח חיים.
גיבוש עמדה מנומקת	הציגו את האירועים המרכזיים בעת העתיקה. נמקו מדוע הם מרכזיים, וסמנו אותם על ציר הזמן
קריאת מפה היסטורית	התבוננו במפה היסטורית וסמנו את מסלול ההתפשטות של האימפריה של אלכסנדר מוקדון. באמצעות מפה היסטורית הציגו את הפיזור הגאוגרפי של העם היהודי אחרי החורבן. ²

כיתות ז': ימי הביניים והעת החדשה המוקדמת

יחידה 1: ימי הביניים

1. עליית הנצרות – מכת יהודית לכת חדשה – הועבר מכיתה ו' (4 שעות)

א. נפילת האימפריה הרומית: אירוע מכונן

1. שינוי המציאות באירופה בעקבות התפוררות האימפריה הרומית

2. תיחום תקופת ימי הביניים – גישות שונות לקביעת תחילתה וסופה של התקופה

ב. הגיבוש מחדש של אירופה – תרבות נוצרית ומשטר פאודלי (12 שעות)

² המיומנויות והדוגמאות במסמך זה לקוחים מחוברת תכנית הלימודים בהיסטוריה לחטיבות הביניים, מעלות, 2010.

1. התפתחות המשטר הפאודלי כמענה לשינויים שחלו באירופה עם התפוררות האימפריה הרומית

2. השפעת מבנה המשטר הפיאודלי על החברה

3. האפיפיור והקיסר : מעבר בין מלוכה לכנסייה על עליונות ושליטה

4. נוכחות הנצרות בתרבות האירופאית

5. צמיחת הערים וחיי היום יום בחברה עירונית אוטונומית

6. היהדות בתפיסת העולם הנוצרית כגורם המשפיע על מעמד היהודים בחברה הנוצרית

7. הקהילה היהודית באשכנז ומוסדותיה כגורם מרכזי בשמירת הזהות היהודית בתנאים של גולה

ג. האסלאם – עלייתה של דת חדשה (10 שעות)

1. הנביא מוחמד מייסד האסלאם
2. עקרונות האמונה המוסלמית והמשותף לאסלאם, ליהדות ולנצרות
3. התפשטות האסלאם והקמת אימפריה מוסלמית כחובה דתית
4. מעמד היהודים בחסות האסלאם – יהדות בבל עד תקופת הגאונים.
5. התרבות המוסלמית בשיאה במאה ה-10 ותרומתה לחברה ולתרבות האנושית.

ד. מסעי הצלב – עימות בין הנצרות לאסלאם (7 שעות)

1. מסעי הצלב – עימות פוליטי ודתי
2. היהודים במסעות הצלב
3. ממלכת ירושלים הצלבנית

ה. יהודי ספרד בין נוצרים למוסלמים (10 שעות)

1. תור הזהב: פריחה תרבותית וחברתית
2. הכיבוש מחדש של ספרד על ידי הנוצרים
3. הפזורה היהודית לאחר הגירוש: היהודים בצפון אפריקה; הקהילה היהודית בא"י במאה ה-16 (יהודי צפת, דונה גרציה ודון יוסף).

ו. המגפה השחורה – מהפכה דמוגרפית (1 שעה)

יחידה 2: העת החדשה המוקדמת

ז. רנסנס והומניזם (4 שעות)

1. השינוי בתפיסת האדם ומקומו בעולם
2. הרנסנס כתרבות עירונית

ח. שינויים בעולם הדעת בעת החדשה המוקדמת (4 שעות)

1. המצאת הדפוס
2. עידן הגילויים הגיאוגרפיים

ט. הרפורמציה: דת, חברה ומדינה (2 שעות)

1. הקרע בכנסיה הנוצרית

2. יחסי דת ומדינה: השלכות הרפורמציה על המבנה הפוליטי באירופה

מבחר מיומנויות	דוגמאות
השוואה	השוו בין המעמדות השונים בחברה הפיאודלית, על פי אורח החיים ותנאי החיים הציגו את נקודות הדמיון בעקרונות של שלוש הדתות: אסלאם, יהדות ונצרות
הסקת מסקנות	התבוננו ביצירות אומנות מתקופת ימי הביניים (ציור ופיסול), ובהתבסס עליהן הסבירו את יחס הנצרות ליהדות וליהודים באירופה.
ניתוח טקסטים חזותיים ומילוליים, מיזוג, הסקת מסקנות	התבוננו בכתבי יד, יצירות אמנות פלסטיות ופיתוחים מדעיים מהתרבות המוסלמית בשיא פריחתה והסבירו לאור זאת את תרומתם של המוסלמים להתפתחות החברה והתרבות.
קריאת מפה היסטורית	סמנו במפה את מסלול מסע הצלב הראשון. כמסקנה מקריאת המפה – שערנו מה הם הקשיים שניצבו בדרכם של הצלבנים.
חקר	עבודת חקר קבוצתית בנושא: התמודדות קהילה יהודית (אחת) באירופה עם הצלבנים בתקופת מסע הצלב. במליאת הכיתה כל קבוצה תציג את דרכי ההתמודדות של הקהילה שבחרה. הכיתה תדון בדפוסי התגובה ותנמק אותם גם בהתחשב בגורמים הסביבתיים של הקהילה.
טיעון	הביאו נימוקים לטענה שחיי היהודים בספרד המוסלמית היו 'תור הזהב' בתולדות עם ישראל בגולה.

כיתות ח': העת החדשה – יצירת חברה חדשה והתפתחות המדינה המודרנית ומקומת של היהודים בתהליכים אלה

יחידה 1: הנאורות והמהפכות

א. נאורות - תפיסה חדשה של אדם וחברה (8 שעות)

1. המהפכה המדעית – גישה חקרנית המבוססת על ניסוי ותצפית

2. עקרונות הנאורות

3. המהפכה האמריקנית

ב. היהודים בין רפורמה ונאורות (4 שעות)

יש לבחור בין מוקדי הוראה 1,2 למוקדי הוראה 3,4

1. ייחודה והתגבשותה של תנועת החסידות כרפורמה

2. "המתנגדים" והמאבק נגד החסידות

3. יחס השליטים "הנאורים" ליהודים

4. השפעת רעיונות הנאורות על החברה היהודית

ג. המהפכה הצרפתית (12 שעות)

1. המהפכה – הרס "המשטר הישן" ויצירת משטר חדש הבנוי על רעיונות הנאורות
2. ממלכה לרפובליקה ולטרור
3. עליית נפוליאון בונפרטה
4. היהודים במהפכה הצרפתית ובמשטר הבונפרטיסטי

ד. המהפכה התעשייתית (8 שעות)

1. אנגליה – חלוצת המהפכה התעשייתית
2. השפעת המהפכה על חיי היחיד והחברה

3. סוציאליזם למען צדק חברתי

4. המאבק לצדק חברתי

5. התפתחות הבורגנות ואורח החיים הבורגני

יחידה 2: המאבק על הפוליטיקה והתרבות בעקבות המהפכות

א. ראשיתה של המדינה המודרנית (4 שעות)

1. ליברליזם – אימוץ רעיונות הנאורות

2. התגבשות התודעה הלאומית בעקבות המהפכות

3. תהליכי דמוקרטיזציה ופרלמנטריזם

4. אומנות מודרנית כמבטאת שינוי תקופה

ב. היהודים בין השתלבות לדחייה (14 שעות)

1. דרכי השתלבות היהודים בחברה, בכלכלה ובתרבות

2. האנטישמיות המודרנית

3. סולידריות יהודית בעידן המודרני – ארגון כ"ח ותרומתו; עזרה פילנטרופית מצד אישים וארגונים יהודיים.

ג. היהודים לאן? (4 שעות)

1. הפתרונות השונים לשאלת הקיום היהודי בגולה

מבחר מיומנויות	דוגמאות
השוואה	השוו (הדומה והשונה) בין הזרמים היהודיים שהתפתחו בארה"ב בנושאים: פולחן ומחויבות להלכה היהודית, היחס למפעל הציוני, המעורבות בגורל יהודי אירופה
זיהוי רכיבים וקשרים והסקת מסקנות	אלו עובדות מעידות שהיהודים היו שותפים לחיי המדינה המודרנית ואלו עובדות מעידות כי חיו בתלישות והרגישו זרים בסביבתם. כיצד הרגיש היהודי כפרט במדינת הלאום המודרנית.

טיעון	קיימו בימת דיון בדילמה – מהו הפתרון הטוב ביותר ל'שאלה היהודית': התחלקו לשני חלקים לא שווים, האחד (רוב התלמידים) הם הקהל והשני – משתתפים בדיון. המשתתפים יתחלקו ל-5 תת קבוצות שייבחנו על אחת עמדת זרם אחר מכלל הזרמים של הלאומיות היהודית המודרנית בסוגית הפתרון לקיום היהודי (ציונות, טריטוריאליזם, בונד, אוטונומיזם, הגירה). לאחר מכן קיימו דיון שבו תנסו לשכנע את שאר התלמידים בעזרת טענות ונימוקים (סיכויים וסיכונים לעם ישראל) שהפתרון של הזרם שאתם מייצגים הוא הפתרון המועדף.
מיון, הסקת מסקנות	עיינו במספר מקורות והציגו את ההשפעות החיוביות ואת ההשפעות השליליות של המהפכה התעשייתית על היחיד והחברה.

כיתות ט': העת החדשה – העולם והיהודים בחילופי המאות מהרבע האחרון של המאה ה-19 עד 1939

יחידה 1: העולם החילופי המאות – המרוץ האימפריאליסטי

א. השתלטות מדינות אירופה על אפריקה והמזרח הרחוק (4 שעות)

1. מאפייני התרבות הקולוניאלית באפריקה

או

2. אימפריאליזם במזרח – מפגש בין מזרח למערב באסיה

ב. יהודי צפון אפריקה נוכח האימפריאליזם הצרפתי (4 שעות)

1. השינויים בחברה היהודית בצפון אפריקה: השינויים במעמד החוקי-משפטי של יהודי צפון אפריקה. חוק כרמיה באלג'יר. תהליכי מודרניזציה ועיור בקרב יהודי צפון אפריקה (1870 – 1920).

יחידה 2: מלחמת העולם הראשונה והשלכותיה

א. הגורמים לפרוץ מלחמת העולם הראשונה (3 שעות)

1. התארגנות הגושים והתלהבות הציבור

ב. מאפייני מלחמת העולם הראשונה (6 שעות)

1. מלחמת עולם טוטלית

2. מרכזיות העורף במלחמה ומקומן של הנשים במשק הכלכלי המגויס

3. מלחמת החפירות

4. טכנולוגיה חדישה בשדה הקרב

5. ההיבט היהודי

ג. הסדרי השלום והשלכותיהם (2 שעות)

1. הסכמי השלום וההכרה בזכות להגדרה עצמית.

יחידה 3: בין שלום למלחמה

א. מדינות דמוקרטיות מול משברים חברתיים, כלכליים ותרבותיים (6 שעות)

יש לבחור דמוקרטיה אחת שעמדה במבחן ודמוקרטיה אחת שקרסה

1. דמוקרטיות שעמדו במבחן: בריטניה וצרפת; ארה"ב

2. דמוקרטיות שקרסו: פולין, איטליה

3. הפסימיזם החברתי וביטוייו בתחומי האומנות השונים

ב. משטר טוטליטרי בעקבות מהפכה - ברית המועצות (3 שעות)

1. הסיבות והנסיבות למהפכת אוקטובר וניסיונותיהם של לנין וסטלין לעצב משטר וחברה קומוניסטים

2. מעורבות היהודים במהפכה, מעמדם בברה"מ ויחס המשטר אליהם (עד מלחמת העולם השנייה)

ג. מלחמת האזרחים בספרד כמקרה מבחן להתערערות השלום העולמי

1. מלחמת האזרחים בספרד "חזרה כללית לקראת המלחמה העולמית"

יחידה 4: מבית לאומי למדינה בדרך – א"י בין מלחמות העולם

א. המשולש הארץ ישראלי: בריטים, ערבים ויהודים (4 שעות)

1. כתב המנדט על א"י ומשמעותו לגבי תושבי הארץ בני שני העמים

2. הדילמה של ערביי א"י: "סוריה הגדולה" או זהות לאומית

ב. בניית התשתית למדינה יהודית בתקופת המנדט (6 שעות)

1. התשתית היהודית בא"י עד מלחמת העולם ה-1 בדגש על היישוב הישן: היציאה מן החומות; הקמת שכונת הבוכרים (ראו יחידות הוראה מתוקשבות באתר מט"ח).

2. גלי העלייה בין מלחמות העולם והשפעתם על התפתחות היישוב

3. תרומת ההתיישבות בעיר ובכפר לבניין הבית הלאומי

4. מוסדות וארגונים מרכזיים ביישוב

ג. הסכסוך היהודי-ערבי מאפיינים והתפתחות (8 שעות)

1. הנושאים שבמוקד הסכסוך היהודי ערבי בין מלחמות העולם

2. גילויי האלימות הערבית

3. התגובה הבריטית לגילויי האלימות

ד. היישוב במבחן (8 שעות)

1. הדילמה: "הבלגה" או "תגובה"
2. הדילמה: פולמוס החלוקה 1937
3. מקרה בוחן "חומה ומגדל"
4. הסיבות לשינוי במדיניות הציונית כלפי בריטניה בשלהי 1938 והשלכותיו המעשיות
5. מצבו של הישוב בעת פרוץ מלחמת העולם השנייה מההיבט הדמוגרפי וכלכלי

מבחר מיומנויות	דוגמאות
מיזוג והסקת מסקנות	נתחו מקורות שונים הדנים בשינויים שחלו במעמד החוקי –משפטי של יהודי אלג'יריה עם כיבושה על ידי צרפת ובשינויים שחלו באורח החיים, והסבירו כיצד השפיע המעמד החוקי החדש על חיי היהודים באלג'יריה.
חקר	כיתבו עבודת חקר על מלחמת העולם הראשונה בנושאים כגון: ייחודה של המלחמה והשפעת החידושים הטכנולוגיים על אופי המלחמה ותוצאותיה תרומתן של הנשים למאמץ המלחמתי והשינוי השחל במעמדן בעקבות המלחמה הדילמה של היהודים ששרתו בצבאות הלוחמים משני צדי המתרס
גיבוש עמדה מנומקת	בחנו את הגורמים לפרוץ המלחמה והציגו עמדה מנומקת בשאלה – האם מלחמה זו הייתה מחויבת המציאות?
השוואה	השוו (השווה והשונה) בין דרכי ההתמודדות בבריטניה עם הקשיים שנוצרו בעקבות המלחמה לבין דרכי ההתמודדות בצרפת
העלאת אפשרויות מגוונות לפתרון בעיה	נסחו מהן הבעיות שעמדו בפני מתכנני יישוב 'חומה ומגדל'. דונו בחסרונות וביתרונות של הפתרון שהוצע.
העלאת מגוון דעות	נסחו את דעות המתנגדים והתומכים בהמשך שיתוף הפעולה עם הבריטים